

TO DUŠAN ČOP FOR HIS 90th BIRTHDAY

Devetdeset let Dušana Čopa

Romanist, germanist in imenoslovec dr. Dušan Čop je lani praznoval visok življenjski jubilej. Rojen je bil v Spodnjih Gorjah pri Bledu 14. 9. 1921. Diplomiral je l. 1948 iz angleškega jezika in romanistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je od 1960 do 1986 predaval specialno metodiko pouka germanskih in romanskih jezikov. Pred tem je od 1945 do 1957 na gimnaziji Jesenice poučeval angleški, francoski in latinski jezik, od 1957 do 1971 pa na treh ljubljanskih gimnazijah angleški, francoski in nemški jezik.

Svoje raziskovalne moči je namenil slovenskemu imenoslovju. Predmet njegovega znanstvenega zanimanja so gorska, vodna, krajevna, ledinska in hišna imena, pa tudi priimki slovenskega alpskega območja na Gorenjskem in Koroškem. V svojem znanstvenem delu je aktivno uporabljal metodo terenskega dialektološkega dela ob opiranju na stare pisane vire in načela primerjalnega jezikoslovja. Leta 1983 je dokončal doktorsko disertacijo *Imenoslovje zgornjesavskih dolin*, ki jo je uspešno zagovarjal maja 1985 na Filozofski fakulteti v Ljubljani pri akad. Francetu Bezlaju.

V eni svojih prvih imenoslovnih objav, *Quosque tandem?* (Jezik in slovstvo 1965), je prof. Čop na primeru cele vrste zemljepisnih imen polemiziral z diletantskimi imenoslovci, ki ne upoštevajo jezikoslovnih zakonitosti in historičnih zapisov, pač pa na podlagi glasovnih podobnosti prihajajo do popolnoma nemogočih razlag. Tu je prišlo do izraza tudi Čopovo brezkompromisno nasprotovanje različnim avtohtonističnim (keltološkim, venetološkim in drugim) teorijam in razlagam, ki jih med Slovenci srečujemo že od 19. stol. dalje in so s slovensko osamosvojitvijo doživele nov, dotlej nesluten razmah in družbeni vpliv.

V treh številkah Onomastice Jugoslavice, glasila Medakademskega odbora za onomastiko SFRJ pri Jugoslovanski akademiji znanosti in umetnosti, in v Zborniku referatov s Četrte jugoslovanske onomastične konference (Portorož 1981) je v letih od 1975 do 1981 objavil pet svojih imenoslovnih razprav, v katerih je razkril poglobitve teme, predvsem pa metodo svojega imenoslovnega raziskovalnega dela. Najprej je na primeru slovenskih krajevnih imen in priimkov na Koroškem opozoril na posebnosti, ki se pojavljajo pri jezikih v stiku, potem pa je na podlagi terenskih narečnih raziskav in arhivskih listin, od urbarjev do matičnih knjig, katastrskih in geodetskih zemljevidov, sistematično raziskal zemljepisna in hišna imena na Zgornjem Gorenjskem. Na podlagi disertacije je v letih med 1987 in 2007 nastalo več znanstvenih objav v lokalnih zbornikih (v Bohinju, Radovljici, na Jesenicah, v Kropi, Žirovnici, na Bledu in v Begunjah), morda najodmevnejša pa je bila razprava o romansko-germanskih jezikovnih vplivih na Zgornjem Gorenjskem, ki je izšla v Zborniku predavanj XXIII. seminarja za slovenski jezik, literaturo in kulturo na Filozofski fakulteti l. 1987. V avstrijski reviji *Österreichische Namenforschung* je l. 1998 izšla njegova razprava o romanskem vplivu na imenoslovje severozahodne Slovenije. Za enciklopedijo *Słowiańska onomastyka*, ki je v dveh zvezkih izšla na Poljskem v letih 2002–2003, je prispeval izčrpen pregled spoznanj o slovenskih gorskih, ledinskih in vodnih imenih. Domači javnosti

so vsi slovenski prispevki iz te pomembne publikacije postali dostopnejši l. 2002 s posebno številko Jezikoslovnih zapiskov pod skupnim naslovom Slovensko imenoslovje.

Dušan Čop je širši javnosti postal znan tudi kot avtor več poljudnoznanstvenih besedil o metodoloških vprašanjih imenoslovja, ki so izšle v revijah Jezik in slovstvo, Prostor in čas in Skaleras. Za jezikovni priročnik Slovenska krajevna imena (1985) je prispeval jezikovno obdelano gradivo (onaglašena imena, roditeljske in mestniške oblike, pridevniške in stanovniške izpeljanke, morebitne drugačne lokalne oblike) za vsa krajevna imena v nekdanjih občinah Jesenice in Radovljica. Primerjava s Krajevnim leksikonom Slovenije (1. knjiga, Ljubljana 1968) pokaže, kako pomembno je, da o imenskih oblikah na terenu sprašuje jezikoslovec-imenoslovec, kajti v nasprotnem primeru prihaja izpraševalec pogosto do pomanjkljivih ali celo napačnih podatkov.

Dr. Čop v svojih razpravah zagovarja mišljenje, da je treba pri zapisovanju zemljepisnih imen izhajati iz žive rabe in jih poknjiževati samo na glasoslovni ravni. Pri obravnavi zemljepisnih imen na avstrijskem Koroškem je večkrat pokazal, kako pomembno je pri etimologizaciji poznavanje narečnih posebnosti, in ovrigel kar nekaj razlag vidnega koroškega jezikoslovca E. Kranzmayerja. Podobno, le še z večjo natančnostjo in z izvrstnim poznavanjem gorenjskih narečnih pojavov, je prikazal tvorbo zemljepisnih imen na Gorenjskem. V uvodu k svoji žal neobjavljeni disertaciji pravi, da je vsako ime raziskoval do podrobnosti na kraju samem in vsakega od krajev na obravnavanem območju večkrat obiskal. Pri tem je zbiral tudi rastlinska imena, imena orodij, hišnih delov in občnoimensko leksiko nasploh. V članku O rastlinskih imenih na Gorenjskem je Čop izrazil mnenje, da je prav izjemna raznolikost ljudskih imen rastlin »dokaz, kako bogat je besedni zaklad naših narečij«, in pristavil, »da bi morali biti naši jezikoslovci v tesnejšem stiku z ljudmi« (Jezik in slovstvo, 1997). Obsežno jezikovno gradivo, ki ga je dr. Čop zbral med svojim terenskim delom in ga v disertaciji še ni pritegnil, bo z leti še bolj pridobilo na vrednosti, saj število dobrih poznavalcev lokalnih govorov naglo kopni.

V svoji disertaciji je Čop med drugim etimologiziral ime planote *Mežakla*, nar. *Mažākwa*, iz apel. *məžək* 'mlad ali nedorasel medved', prim. priimek *Mežek*. Na podlagi analize lokalnih govorov je ugotovil, da se je v imenu vsebovano priponsko obrazilo *-lja* na širšem območju okrog Mežakle pogosto razvilo v *-la*, kar je po gorenjskem šva panju dalo *Mežakwa* nam. pričakovanega *Mežakla*, podobno kot *žēmwā* (nem. Semmel) nam. *žemla* (prim. priimek *Žemva*). Zelo pogost pojav v gorenjskih govorih je metateza. Čop med drugim navaja apelativ *māstrōnt* 'ministrant' (po disimilaciji *māđastrōnt*), med toponimi pa *Kupljénik* z metateziranimi historičnimi zapisi *Puklenik*, *Poklenik* iz let 1431 in 1511. Ime izvaja iz trpnega deležnika *kupljen* in navaja krajevno izročilo, da je bil svet, na katerem stoji vas, kupljen od selške srenje (Selo pri Bledu). Narečno se kraj danes imenuje tudi *Kl̥pēnk* (metateza *-pl-* > *-lp-*) in celo *Kl̥plēnk*.

Ena od oblikoslovnih posebnosti obravnavanega območja je nevtralizacija spola v množini (izguba moškega in ženskega spola v korist srednjega), npr. »tístē skāla« (Moste), »ta n' ve hīša« (Rodine), gorsko ime *Jesenīške rōta* (Jesenice), ledinsko ime *Māle Dēwa* (Begunje), narečno *Garjūša* za toponim *Gorjuše* (Češnjica v Bohinju), ledinsko ime *Lēpe kopīša* (Pokljuka).

Zanimivi arhaizmi so se ohranili v ledinskih imenih, npr. *na Sebēbje* v Poljšici pri Podnartu (iz antroponima *Sebebor), in v hišnih imenih, npr. *pr Svetógej* v Hlebcah (iz antroponima *Svetogoj).

Čop nam je sporočil tudi izjemno zanimiv leksikalni prežitek, ki se je na Gorenjskem ohranil vse do 1. svetovne vojne, ko je tam še bilo mogoče slišati v očenašu: »... in ne vpelji nas v *nápast!*« (Imenoslovje Bleda skozi zgodovino, Bled 1000 let: Blejski zbornik 2004). Besedo *napast* sicer najdemo v pomenu 'nesreča' že pri Trubarju, v pomenu 'skušnjava' pa jo poznata tako Gutsman kot Vodnik, toda njena uporaba v očenašu doslej v slovenskih virih menda še ni bila izpričana. Znano je tudi geslo *Bog obvari napasti (Wog owarj Napaftj)* ljubljanskega viteza Viljema Praunspergerja, izpisano na upodobitvi dvoboja iz leta 1544 in objavljeno v Turnirski knjigi Gašperja Lambergerja (objava Dušana Kosa 1997), vendar v tem primeru ni povsem nedvoumno, v katerem pomenu je beseda uporabljena.

Aktivno znanje tujih jezikov je za prof. Čopa vrednota sama po sebi, zato je bil v življenju resnično poklican, da to znanje posreduje dijakom in študentom, pri dialektološko-onomastičnih raziskavah pa mu je še posebej koristilo. Sam prof. Čopa v času svojega študija še nisem poznal, pač pa sem ga imel priložnost nekajkrat poslušati kot predavatelja v Lingvističnem krožku Filozofske fakultete. Njegovi iskrivi predavateljski nastopi so bili presenetljivo dinamični in so minili kot v transu: stresal je jezikovne podatke iz rokava, z žarom in včasih z nekim hudomušnim pridihom razkrival skrivnosti narečnih glasovnih razvojev gorenjskih zemljepisnih imen in se posrečeno jezil nad diletantskimi razlagalci. Želimo mu, da ga bogastvo jezikov, ki jih obvlada, in morje lastnih imen, v katerem suvereno plava, še dolgo miselno zaposlujeta, vedrita in spodbujata.

Silvo Torkar
ZRC SAZU